

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка
ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»
Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
імені М.В. Остроградського
Полтавська державна аграрна академія

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції

ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ТА ОХОРОНИ БІОРІЗНОМАНІТТЯ УКРАЇНИ

(16 квітня 2015 року)

Полтава-2015

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка
ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»
Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної
освіти імені М.В. Остроградського
Полтавська державна аграрна академія

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції

ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ТА ОХОРОНИ БІОРІЗНОМАНІТТЯ УКРАЇНИ

(16 квітня 2015 року)

Полтава-2015

Проблеми відтворення та охорони біорізноманіття України. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / За загальною редакцією проф. М.В. Гриньової. — Полтава: Аструя, 2015. — 149 с.

У збірнику представлені результати досліджень, присвячені вивченню біорізноманіття тваринного і рослинного світу, його відтворення та охорони; екологічного стану навколишнього середовища та шляхів його оптимізації; впливу природних факторів на здоров'я людини; сучасних проблем методики викладання біології та еколого-валеологічного виховання в освітніх закладах.

Редакційна колегія:

Степаненко Микола Іванович — голова оргкомітету, доктор філологічних наук, професор, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (головний редактор); **Кравченко Любов Миколаївна** — доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Гриньова Марина Вікторівна** — доктор педагогічних наук, професор, декан природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (зам. головного редактора); **Цебржинський Олег Ігорович** — доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Закалошний Віктор Маркович** — кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Слюсар Микола Володимирович** — кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Попельних Віктор Васильович** — кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Коваль Андрій Анатолійович** — старший викладач кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Паляниця Олександр Вікторович** — завідувач навчальної лабораторії кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Бажан Анатолій Григорович** — старший викладач кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Корчан Наталія Олександрівна** — старший викладач кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Новописьменний Сергій Анатолійович** — асистент кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Друкується за ухвалою Вченої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (протокол № 11 від 26.03.2015 р.)

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів та посилань несуть автори статей.

Комп'ютерне забезпечення: Коваль А.А., Паляниця О.В.

Рецензенти:

Опара Микола Миколайович — кандидат сільськогосподарських наук, професор, проректор з науково-педагогічної та наукової роботи Полтавської державної аграрної академії

Катрушов Олександр Васильович — доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри загальної гігієни, екології та охорони праці в галузі ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»

6. Стельмах В. М. Напрямки наукових досліджень з використання цикорію та продуктів на його основі з профілактичною й лікувальною метою / В. М. Стельмах, В. А. Бурлака // Вісник ЖНАЕУ. – 2010. – № 2. – С. 65–72.

ЕКОЛОГО-БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИДОВИЙ СКЛАД МАКРОФЛОРИ РІЧКИ УБОРТЬ

Муж Г.В.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Багатьма дослідженнями доведено, що вивчення видового складу та екологічних особливостей вищих водних рослин гарантує адекватну оцінку якості вод і донних відкладів та є важливим для оцінки загального стану водних екосистем [1]. Тому вивчення макрофлори водойм, у тому числі і р. Уборть, є досить актуальним, оскільки дані щодо її складу можуть бути використані у фітомоніторингових дослідженнях. Метою нашого дослідження було вивчення видового складу та еколого-біологічних особливостей макрофлори річки Уборть в межах села Зубковичі Житомирської області.

Вивчення макрофлори р. Уборть здійснювали шляхом маршрутного обстеження з картуванням і описом водних та прибережно-водних фітоценозів протягом червня-вересня 2014 р. Для визначення видової належності рослин користувались визначником вищих рослин України [2]. Виділення екологічних груп рослин здійснювали за класифікацією І.М.Распопова [3], відповідно до якої розрізняють три групи вищих водних рослин: занурені рослини (гідатофіти), рослини з плаваючими асимілюючими органами (плейстофіти) та повітряно-водні рослини (гелофіти).

У процесі вивчення макрофлори р. Уборть нами виявлено 60 видів вищих водних та прибережно-водних рослин. У таксономічному відношенні ці види належать до 2 відділів, 3 класів, 26 родин, 44 родів. Відділ Хвоцєподібні (*Equisetophyta*) представлений двома видами. Найбільше видове різноманіття характерне для відділу *Magnoliophyta* (58 видів). Серед покритонасінних більшим видовим багатством характеризується клас однодольні (*Liliopsida*), на який припадає близько 53,5 % видів, клас дводольні (*Magnoliopsida*) нараховує 43,3% видів.

Провідними за кількістю видів є родини Осокові (*Cyperaceae*) і Злакові (*Poaceae*), кожна з яких представлена 8 видами. Цим двом родинам належить 26,7 % видів рослин з виявлених у р. Уборть. Родини Розові (*Rosaceae*) і Зонтичні (*Apiaceae*) нараховують по 4 види, Губоцвітні (*Lamiaceae*), Айстрові (*Asteraceae*) та Ситникові (*Juncaceae*) по 3 види, Хвоцєві (*Equisetaceae*), Шорстколісті (*Boraginaceae*), Частухові (*Alismaceae*), Жабурникові (*Hydrocharitaceae*), Ряскові (*Lemnaceae*) і Рогозові (*Typhaceae*) – по 2 види. Інші 12 родин мають у складі лише по одному виду. На родовому рівні найбільшою кількістю видів відрізняється рід *Carex*, який нараховує 6 видів, два роди нараховують по 3 види, сім родів – по 2 види і 29 родів – по 1 виду (табл. 1).

Таблиця 1

Видовий склад та екологічні групи макрофітів річки Уборть

№	Видова назва	Родина	Екологічна група
1.	Хвощ річковий (<i>Equisetum fluviatile</i> L.)	Хвощові (<i>Equisetaceae</i>)	Гелофіт
2.	Хвощ болотний (<i>Equisetum palustre</i> L.)	Хвощові (<i>Equisetaceae</i>)	Гелофіт
3.	Глечики жовті (<i>Nuphar lutea</i> (L.) Smith)	Лататтеві (<i>Nymphaeaceae</i>)	Гідатофіт
4.	Кушир темно-зелений (<i>Ceratophyllum demersum</i> L.)	Куширові (<i>Ceratophyllaceae</i>)	Гідатофіт
5.	Калюжниця болотна (<i>Caltha palustris</i> L.)	Жовтецеві (<i>Ranunculaceae</i>)	Гелофіт
6.	Слабник водяний (<i>Myosoton aquaticum</i> L.)	Гвоздичні (<i>Caryophyllaceae</i>)	Гелофіт
7.	Щавель прибережний (<i>Rumex hudrolapathum</i> Huds.)	Гречкові (<i>Polygonaceae</i>)	Гелофіт
8.	Алтей лікарський (<i>Althaea officinalis</i> L.)	Мальвові (<i>Malvaceae</i>)	Гелофіт
9.	Гадючник оголений (<i>Filipendula denudata</i> (J. Presl et C. Presl.) Fritsch.)	Розові (<i>Rosaceae</i>)	Гелофіт
10.	Гравілат річковий (<i>Geum rivale</i> L.)	Розові (<i>Rosaceae</i>)	Гелофіт
11.	Перстач гусячий (<i>Potentilla anserina</i> L.)	Розові (<i>Rosaceae</i>)	Гелофіт
12.	Перстач прямостоячий (<i>Potentilla erecta</i> (L.) Raeusch.)	Розові (<i>Rosaceae</i>)	Гелофіт
13.	Плакун верболистий (<i>Lythrum salicaria</i> L.)	Плакунові (<i>Lythraceae</i>)	Гелофіт
14.	Зніт дрібноквітковий (<i>Epilobium parviflorum</i> Schreb.)	Онагрові (<i>Myrtaceae</i>)	Гелофіт
15.	Герань болотна (<i>Geranium palustre</i> L.)	Геранієві (<i>Geraniaceae</i>)	Гелофіт
16.	Вех широколистий (<i>Sium latifolium</i> L.)	Зонтичні (<i>Apiaceae</i>)	Гелофіт
17.	Омег водяний (<i>Oenanthe aquatica</i> L.)	Зонтичні (<i>Apiaceae</i>)	Гелофіт
18.	Дягель лікарський (<i>Archangelica officinalis</i> Hoffm.)	Зонтичні (<i>Apiaceae</i>)	Гелофіт
19.	Цикута отруйна (<i>Cicuta virosa</i> L.)	Зонтичні (<i>Apiaceae</i>)	Гелофіт
20.	Валеріана болотна (<i>Valeriana exaltata</i> J.C. Mikan)	Валеріанові (<i>Valerianaceae</i>)	Гелофіт
21.	Незабудка болотна (<i>Myosotis palustris</i> L.)	Шорстколисті (<i>Boraginaceae</i>)	Гелофіт
22.	Живокіст лікарський (<i>Symphytum officinale</i> L.)	Шорстколисті (<i>Boraginaceae</i>)	Гелофіт
23.	Вовконіг європейський (<i>Lycopus europaeus</i> L.)	Губоцвіті (<i>Lamiaceae</i>)	Гелофіт
24.	Шоломниця звичайна (<i>Scutellaria galericulata</i> L.)	Губоцвіті (<i>Lamiaceae</i>)	Гелофіт
25.	Чистець болотний (<i>Stachys palustris</i> L.)	Губоцвіті (<i>Lamiaceae</i>)	Гелофіт
26.	Череда поникла (<i>Bidens cernua</i> L.)	Айстрові	Гелофіт

		(Asteraceae)	
27.	Жовтий осот болотний (<i>Sonchus palustris</i> L.)	Айстрові (Asteraceae)	Гелофіт
28.	Череда три роздільна (<i>Bidens tripartite</i> L.)	Айстрові (Asteraceae)	Гелофіт
29.	Частуха подорожникова (<i>Alisma plantago-aquatica</i> L.)	Частухові (Alismataceae)	Гелофіт
30.	Стрілолист стрілолистий (<i>Sagittaria sagittifolia</i> L.)	Частухові (Alismataceae)	Гелофіт
31.	Жабурник звичайний (<i>Hydrocharis morsus-ranae</i> L.)	Жабурникові (Hydrocharitaceae)	Плейстофіт
32.	Елодея канадська (<i>Elodéa canadensis</i>)	Жабурникові (Hydrocharitaceae)	Гідатофіт
33.	Рдесник гребінчастий (<i>Potamogeton pectinatus</i> L.)	Рдесникові (Potamogetonaceae)	Гідатофіт
34.	Рдесник кучерявий (<i>Potamogeton crispus</i> L.)	Рдесникові (Potamogetonaceae)	Гідатофіт
35.	Рдесник плаваючий (<i>Potamogeton natans</i> L.)	Рдесникові (Potamogetonaceae)	Гідатофіт
36.	Півники болотні (<i>Iris pseudocorus</i> L.)	Півникові (Iridaceae)	Гелофіт
37.	Ситник стиснутий (<i>Juncus compressus</i> Jacq.)	Ситникові (Juncaceae)	Гелофіт
38.	Ситник розлогий (<i>Juncus effusus</i> L.)	Ситникові (Juncaceae)	Гелофіт
39.	Ситник чорний (<i>Juncus atratus</i> Krock.)	Ситникові (Juncaceae)	Гелофіт
40.	Комиш лісовий (<i>Scirpus sylvaticus</i> L.)	Осокові (Cyperaceae)	Гелофіт
41.	Комиш озерний (<i>Schoenoplectus lacustris</i> L.)	Осокові (Cyperaceae)	Гелофіт
42.	Осока лисяча (<i>Carex vulpine</i> L.)	Осокові (Cyperaceae)	Гелофіт
43.	Осока чорна (<i>Carex nigra</i> L.)	Осокові (Cyperaceae)	Гелофіт
44.	Осока гостро видна (<i>Carex acutiformis</i> Ehrh.)	Осокові (Cyperaceae)	Гелофіт
45.	Осока здута (<i>Carex rostrata</i> Stoker)	Осокові (Cyperaceae)	Гелофіт
46.	Осока прибережна (<i>Carex riparia</i> Curt.)	Осокові (Cyperaceae)	Гелофіт
47.	Осока гостра (<i>Carex acuta</i> L.)	Осокові (Cyperaceae)	Гелофіт
48.	Мітлиця повзуча (<i>Agrostis tolonifera</i> L.)	Злакові (Poaceae)	Гелофіт
49.	Китник колінчастий (<i>Alopecurus geniculatus</i> L.)	Злакові (Poaceae)	Гелофіт
50.	Бекманія звичайна (<i>Beckmannia eruciformis</i> L.)	Злакові (Poaceae)	Гелофіт
51.	Куничник сіруватий (<i>Calamagrostis canescens</i>)	Злакові (Poaceae)	Гелофіт
52.	Тонконіг болотний (<i>Poa palustris</i> L.)	Злакові (Poaceae)	Гелофіт
53.	Лепешняк плаваючий (<i>Glyceria fluitans</i> L.)	Злакові (Poaceae)	Гелофіт

54.	Лепешняк великий (<i>Glyceria maxima Hartm</i>)	Злакові (<i>Poaceae</i>)	Гелофіт
55.	Очерет звичайний (<i>Phragmites australis</i>)	Злакові (<i>Poaceae</i>)	Гелофіт
56.	Лепеха звичайна (<i>Acorus calamus L.</i>)	Ароїдні (<i>Araceae</i>)	Гелофіт
57.	Ряска мала (<i>Lemna minor L.</i>)	Ряскові (<i>Lemnaceae</i>)	Плейстофіт
58.	Ряска три борозенчаста (<i>Lemna trisulca L.</i>)	Ряскові (<i>Lemnaceae</i>)	Плейстофіт
59.	Рогіз вузьколистий (<i>Typha angustifolia L.</i>)	Рогозові (<i>Typhaceae</i>)	Гелофіт
60.	Рогіз широколистий (<i>Typha latifolia L.</i>)	Рогозові (<i>Typhaceae</i>)	Гелофіт

Водні та прибережно-водні рослини р. Уборть входять до складу трьох екологічних груп: гідатофіти, плейстофіти та гелофіти. При аналізі видового різноманіття досліджуваної рослинності за екологічним складом відмічено, що в ній переважають гелофіти – 51 вид (85% усіх видів), на долю гідатофітів припадає 6 видів (10%), а плейстофітів – 3 види (5 %).

З угруповань прибережних повітряно-водних рослин найпоширенішими були ценози очерету звичайного та лепешняка великого. Серед занурених найчастіше зустрічались рдесник гребінчастий, кушир занурений, елодея канадська. З вільноплаваючих рослин переважали ряска мала та ряска триборозенчаста.

Література

1. Ольхович О.П. Фітоіндикація та фітомоніторинг / О.П. Ольхович, М.М. Мусієнко. – Київ: Фітосоціоцентр, 2005. – 64 с.
2. Определитель высших растений Украины /Добровичаева Д.Н., Котов М.И., Прокудин Ю.Н. и др. – К.: Наук. думка, 1987. – 548 с.
3. Распопов И.М. О некоторых понятиях гидробиологии / И.М. Распопов // Гидробиол. журн. – 1978 - 1978. – Т. 14. – № 3. – С. 70-78.

РІЗНОМАНІТТЯ ФІТОПЛАНКТОНУ РІЧКИ БЕРЕСТОК (ЄМІЛЬЧИНСЬКИЙ Р-Н)

Остапчук Л.С., Шелюк Ю.С.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Водорості планктонних угруповань є індикаторами певних чинників середовища (солоність, сапробність, рН тощо). Тому відомості про флористичне і ценотичне різноманіття угруповань планктонних водоростей мають важливе значення при встановленні закономірностей функціонування водних екосистем та їх трансформації в умовах антропогенного пресу, і є важливим і невід’ємним компонентом сучасних гідроекологічних досліджень. Це обов’язкова біологічна складова при оцінці екологічного стану водних об’єктів і якості води, оскільки фітопланктон серед компонентів біоти першим реагує на зміни екологічних умов [1].

Мета роботи – встановлення особливостей видового складу фітопланктону р. Бересток, а також оцінка її екологічного стану.

Відбір альгологічних проб, їх опрацювання здійснювали впродовж